

Ciutats olímpiques (Rio i Barcelona), transformacions urbanes i llegat

La ponència presentada al pavelló Mies va explicar les estratègies de la candidatura olímpica RIO2016 enfocada en com obtindrà els beneficis que la ciutat desitjava, aplicant la consigna de l'alcalde Maragall que "els Jocs han de servir la ciutat". RIO2016 no se n'amaga: la seva inspiració va ser Barcelona'92.

Els ponents van parlar des de la gran escala fins arribar al detall d'espais urbanitzats, usant com exemple l'Orla Conde, l'espai recuperat a la ciutat històrica i la nova façana litoral a la badia de Guanabara (en el qual vàrem participar com arquitectes).

Durant els Jocs, aquest espai va acollir, com a "bulevard olímpic", prop de 8 milions de visitants, tenint com hostessa d'excepció la torxa olímpica.

Com ja explicava en Josep Maria Muntaner en un article d'"EL PAIS" fa un parell d'anys

(http://ccaa.elpais.com/ccaa/2014/09/03/catalunya/1409767266_222913.html),

la relació entre Barcelona i Rio no és casual ni flor d'un dia. Començà alguns anys enrere, quan l'alcalde Cèsar Maier va visitar la nostra ciutat l'any 1993, aconsellat pel llavors secretari d'urbanisme de Rio (i després alcalde), l'arquitecte Luís Conde.

La intenció del ponent és poder esquematitzar en uns minuts una sèrie de reflexions que tenen a veure amb la relació que les dues ciutats han mantingut durant els darrers anys i confrontar-les amb l'esdeveniment olímpic com a denominador comú. Comencem:

Certament, Rio ha utilitzat Barcelona com a referència per al seu desenvolupament urbà en els darrers anys.

A partir d'aquella visita i la signatura d'acords de col·laboració, Rio ja va prendre com a referent part de l'equip tècnic municipal per tal de preparar el seu futur. El projecte estratègic de desenvolupament RIO CIDADE (amb Jordi Borja i Manuel de Forn), el projecte de remodelació de la "praça XV", desenvolupat per Oriol Bohigas, o la traça de l'Avinguda Brasil a la zona oest, amb el treball de Manuel Herce, en són alguns exemples. El punt culminant d'aquest vincle va ser el suport per a la preparació de la candidatura olímpica de l'any 2004 amb en Lluís Millet i Enric Truño, entre d'altres, com a equip assessor.

Les dues ciutats tenien molt clar que l'objectiu fonamental era la seva millora global.

Barcelona va significar una inflexió en el model de preparació de les ciutats olímpiques, fins aleshores un negoci a la baixa, que va trobar noves projeccions en la millora de les ciutats que l'acollien i que no només es basaven en les infraestructures necessàries pels Jocs.

Rio va tenir molt clar aquest concepte i les al·lusions constants a Barcelona per part de l'alcalde Paes ho evidencien.

Tot i això, els punts de partida de les dues ciutats van ser molt diferents.

Abans dels Jocs, Barcelona era una ciutat griseta de mida mitjana en un país poc valorat en el concert internacional.

Rio es una ciutat cosmopolita, reconeguda arreu per les seves singularitats i cal afegir el gran creixement social i econòmic que el país havia viscut en els darrers anys amb Lula al capdavant.

La mida sí importa.

El model utilitzat ubica les àrees olímpiques en punts estratègics de la ciutat per provocar la seva regeneració a partir de l'addició de noves activitats o la dinamització de les existents i les entrellaça, amb noves (o renovades) xarxes de comunicació i nous espais urbans, amb els teixits existents.

A Barcelona aquesta estratègia funcionà a la perfecció, donat que les distàncies relatives entre àrees olímpiques eren de 15/30 minuts, i va servir per cohesionar encara més una ciutat que ja s'havia començat a escampar pel territori.

Rio, en canvi, és una ciutat de creixement desordenat, molt extensa i amb accidents geogràfics importants. Pateix un greu problema de desestructuració que ha fet de la inversió en les infraestructures de comunicacions la partida més important. Malgrat tot, les distàncies entre àrees olímpiques han estat excessives (des del Parc Olímpic de Barra fins l'Estadi Olímpic d'Engenhao hi havia dues hores de trajecte en transport públic).

L'èxit del model no depèn només de la estratègia urbanística, sinó de la capacitat d'aglutinar esforços i interessos en moments concrets de la història d'una ciutat i d'un país.

Aquesta estratègia va ser definitiva per l'èxit a Barcelona

A Rio, en canvi, els factors externs han fet que aquesta unitat patís esquerdes en determinats moments. Be pel esclat de la seva crisi econòmica, els escàndols interns o la desmesurada pressió d'alguns mitjans de comunicació... les emergències s'han anat succeint al llarg del període olímpic, mentre afegien un excés de tensió als treballs i una intensa sensació d'angoixa per les constants comparacions amb altres ciutats.

Cal tocar de peus a terra, un "Gran Esdeveniment" no canviarà situacions extremes en una ciutat, i molt menys d'un dia per l'altre i menys encara en una ciutat d'enormes contrastos com Rio.

El llegat no és només un resultat a mig termini.

En el cas de Barcelona va ser l'esglaió necessari per poder arribar a noves fites urbanes que la situessin com a ciutat capdavantera al món. Tot i això, les inèrcies generades per aquest (ràpid) desenvolupament ens han portat a qüestionar-nos el, fins ara, model d'èxit.

En el cas de Rio, avui això es encara una incògnita. Sí són evidents alguns èxits del llegat, però caldrà veure si, sobretot per la continuïtat en les polítiques urbanes iniciades, s'aconsegueix arribar a les fites proposades.

Les dues ciutats tenen desafiaments pendents que sorgeixen del desenvolupament dels Jocs.

A Barcelona és bastant clar que el model de ciutat “d’èxit” l’ha dut a un desequilibri urbà amb algunes qüestions per resoldre al damunt de la taula: l’hipotètic límit del model turístic, els desequilibris entre barris, els processos de gentrificació, la desprotecció social, la qüestió de l’habitatge, etc.

A Rio, la gran inversió feta al centre de la ciutat recuperant espais urbans o bé incentivant el retorn dels residents o fins i tot col·locant nous espais d’activitat cultural i comercial, és una de les grans esperances per recuperar la ciutat històrica i eradicar de pas la delinqüència i la inseguretat i frenar l’extensió cap a la perifèria, estenent el model de ciutat compacta cap a la part Nord.

Finalment, pensant en models de col·laboració futura, les dues ciutats tenen experiències que poden ajudar a plantejar els desafiaments conjuntament.

Les dues ciutats han generat polítiques urbanes de gran interès i que podrien esdevenir molt importants per ser complementàries en el seus futurs desenvolupaments.

Per citar-ne dues a mode d’exemple:

- El model d’ús i gestió de les platges urbanes de Rio aplicat al “nou” front de mar de Barcelona.
- La rehabilitació de Ciutat vella i els models de gestió i promoció d’habitatge social pensant en les urgents necessitats de programes socials d’habitatge a Rio.

Per acabar, la ponència, m’agradaria ensenyar-vos un curt vídeo de la remodelació de la “Plaça Mauá” cor de la ciutat històrica, en el qual hem intentat sintetitzar la capacitat de transformació que la nostra feina pot tenir quan les voluntats són coincidents.

<https://vimeo.com/171922523>

BARCELONA 23 de novembre de 2016

Ignasi Riera, Arquitecte